

De Rietdekker en de Rietmattenmaker

Inleiding

Riet wordt in het algemeen het schaap met de vijf poten genoemd. Het geeft beschutting tegen regen, wind, hitte, koude en lawaai. Het komt overal ter wereld voor. Het groeit zowel in zoet als in brak water, maar altijd aan de waterkant of in drassig land. Het is gevoelig voor nachtvorst. Het plant zich voort door het zaad uit de rietpluimen. Vooral bij de rivieren gaat dat gemakkelijk omdat het zaad door de stroom wordt meegevoerd.

De bruikbaarheid van riet werd al door de vroegste bewoners van ons land ontdekt. Sindsdien is het rieten dak en de rieten afscheiding niet meer weg te denken. De Romeinen maakten ermee kennis tijdens hun veroveringstochten. De schrijver Plinius schreef naar Rome: "De volken in het noorden dekken hun huizen met riet en zulke daken blijven lang goed". Tot diep in de middeleeuwen was riet (maar ook stro) het meest gebruikte materiaal voor daken. Zelfs wanden werden wel van riet gemaakt. Dat was helaas ook de reden dat er veel dorpen en steden bij brand soms totaal verwoest werden. De stadsbesturen namen hier snel maatregelen tegen. Gebouwen hoger dan vijf meter mochten niet langer een rieten dak hebben. Later werd het rieten dak in de steden helemaal verboden. Buiten de steden is riet wel in gebruik gebleven.

Er zijn diverse soorten riet. Wat tegenwoordig nog steeds veel wordt gebruikt is:

Dekriet, meest geogst voor daken $\pm 1,80$ meter lang.

Stukadoors of matten riet, 2 tot 2,5 meter lang, het moet fijn en recht zijn.

Het riet wordt geogst

Oogsten van het riet

Rietsnijder met handsnit

Klomplaarzen

Het riet wordt vanaf de jaarwisseling tot begin april **geogst**. Het riet wordt gesneden met een **handsnit**. Dat is een sikkelvormig mes dat op een houten steel zit. De rietsnijder ging vroeger met **klomplaarzen** de drassige rietvelden in. Dat zijn klompen waar een leren bovenstuk op vast is gemaakt. Het leer was zo precies op de klompen gespijkerd dat de klomplaarzen waterdicht waren. Tegenwoordig worden rubber laarzen gebruikt.

Het opbossen en samenbinden van riet

Een rietstuik aan de dijk

Het riet wordt **samen gebost**. Deze bossen hebben aan de onderkant een diameter van ± 45 cm. Ze worden in het veld op zogenaamde **stuiken** gestapeld. Later wordt het riet in de werkplaats tot kleinere bossen verwerkt en op een lengte van 1,8 meter gebracht. Zo hebben de makers van rietmatten en de rietdekkers ze het liefst.

De Rietmattenmaker

Wat zijn rietmatten?

Een rietmat bestaat uit riet en is $\pm 2,5$ tot 3 cm dik, $\pm 1,80$ meter hoog en 2,5 meter lang. Zij werden (en worden soms nog steeds) gebruikt in:

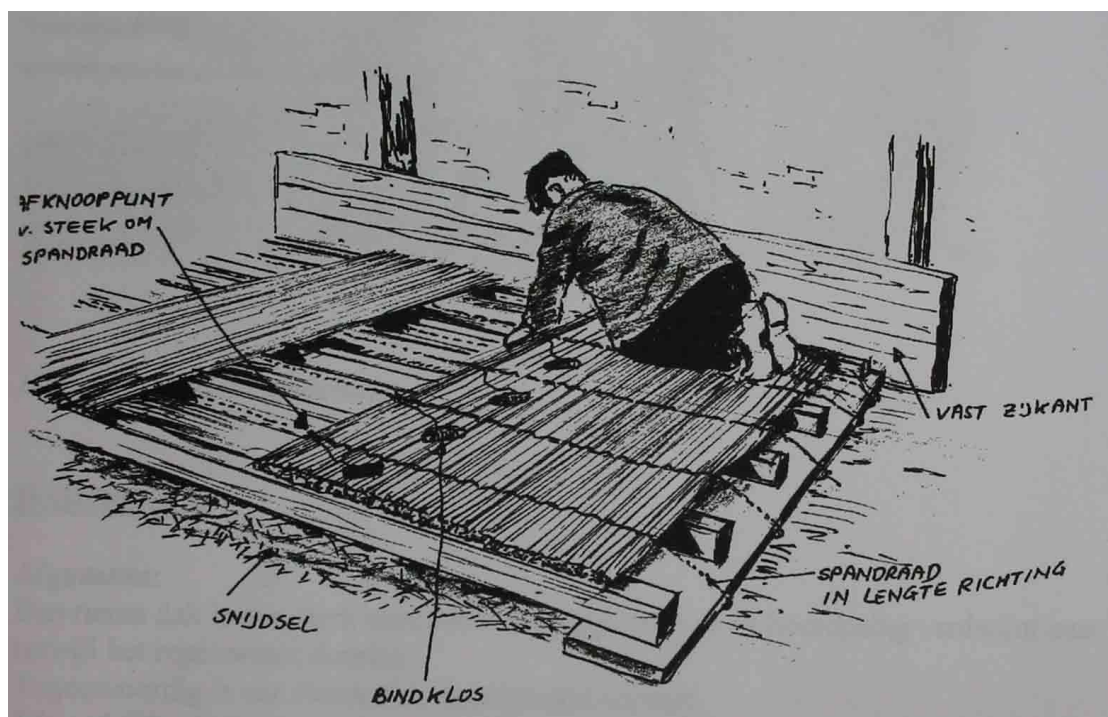
- de *glastuinbouw* (kassen) als zonwering of als isolering tegen de koude.
- de *steenbakkerijen* om snelle uitdroging van de stenen te voorkomen.
- de *bouw* als stucadoorsriet, bijvoorbeeld voor plafonds in huizen.
- tuinen* als schutting en in *eendenkooien* voor het afzetten van de vangpijp.

Het maken van een rietmat met de hand

Vroeger gebruikte men een aantal opstaande zware balken en een aantal dwarsbalken die als ondergrond diende voor het maken van een rietmat. Men noemde dat een **rietfrotters bank** en het maken van rieten matten werd **riet frotten** genoemd.

Evenwijdig aan de lange balken werden lijnen gespannen. Dit zijn de **spandraden**.

De matter begon dwars op deze spandraden een bosje riet van ± 5 cm rond op de bank te leggen. Die moesten worden vastgemaakt aan de spandraad. Dat gebeurde met de **bindklossen**. Dat is een stuk hout waaromheen draad is gewonden. Daarvan waren er evenveel als er spandraden waren. Het bosje riet werd met de bindklos vastgeknoopt aan de spandraad (zie de tekening).

Een rietfrotter aan het werk

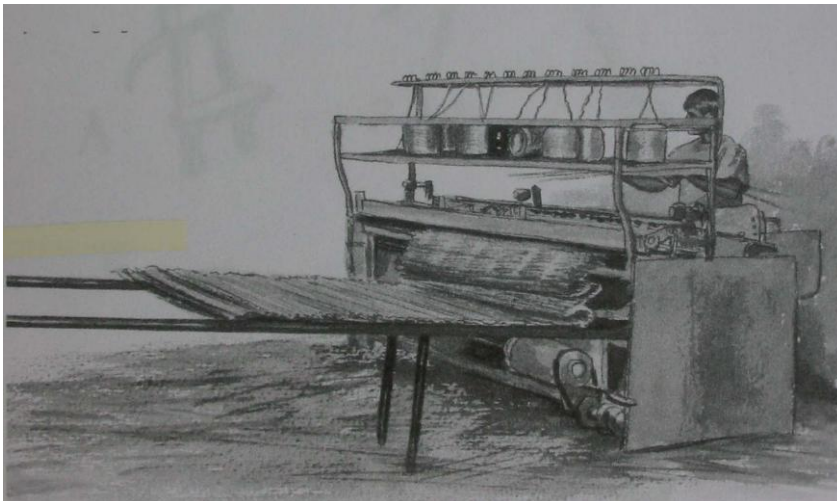
Daarna legde de rietmatter het volgende bosje andersom (omdat riet toeloopt) en knoopte ook dat vast. Zo werden er steeds bosjes van 5 cm tegen aan gelegd tot de mat een lengte had van 2,5 meter. Daarna konden de kopse kanten recht en op lengte afgesneden worden. De hoogte van de rietmat kon variëren van 1,5 tot 2,5 meter.

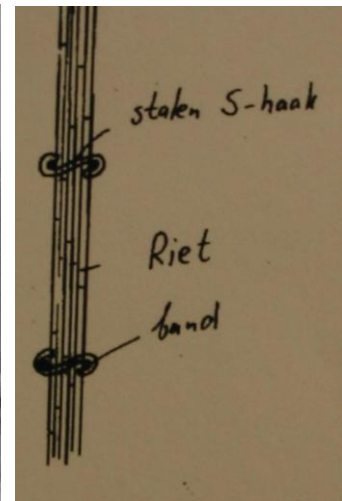
Rietmattenfirma in Krimpen aan den IJssel (begin 20^e eeuw)

Het maken van een rietmat met een machine

Later kwamen er **mattenmakers machines**. De fabricage verliep praktisch hetzelfde. Het riet wordt alleen met de hand ingevoerd maar verder gaat het ongeveer hetzelfde als bij het handwerk. Alleen gebruikt men tegenwoordig bij het machinaal fabriceren ijzerdraad en stalen S-haakjes in plaats van touw.

Een rietmatten machine

De Rietdekker

Gebruik van rieten daken

De rietdekker aan het werk

Rieten daken worden gemaakt op huizen, hooibergen, vee schuren, kapschuren voor opslag van goederen en op molens. Tegenwoordig ziet je ook wel tuinhuisjes met een rieten dak. Een rieten dak goed ventilerend. Damp van vee en hooiopslag verdwijnt naar buiten, terwijl het regenwater tegen wordt tegen gehouden.

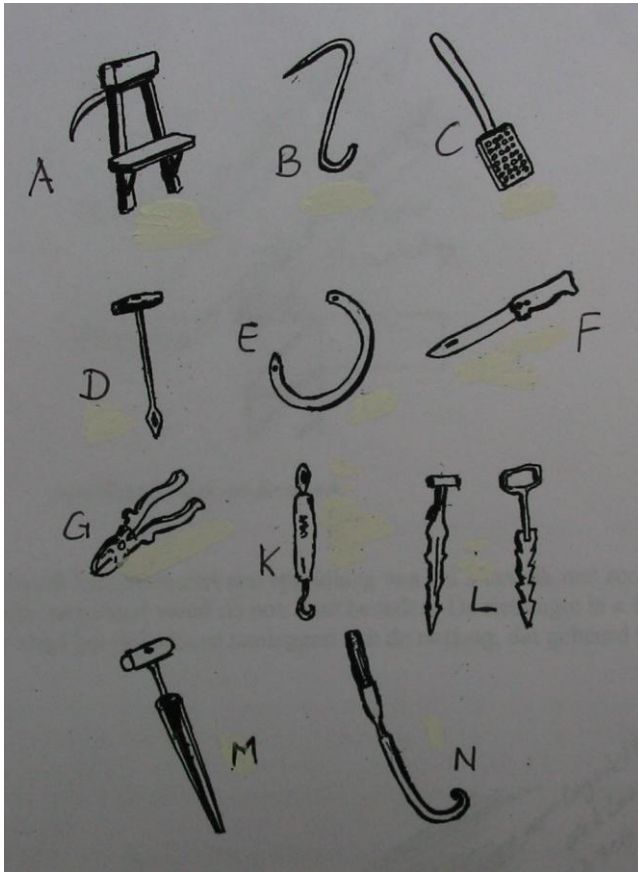

Wanneer je door een boerenstreek gaat, dan zie je soms heel oude dunne rieten daken. Het is dan net of er horizontale strepen overheen lopen. Dan is het dak tot op de draad versleten en is het nog maar ongeveer 13 a 14 cm dik. Een nieuw dak is 25 cm dik.

Huis met versleten rieten dak

Tegenwoordig is een rieten dak duurder dan vroeger. Één gelegde vierkante meter rieten dak kost inclusief materiaal ongeveer € 65,00. Een rietdekker legt ongeveer één vierkante meter per uur. Een dak is 25 cm dik en het gaat ongeveer 50 tot 60 jaar mee. Steile daken zoals molens gaan wel 100 jaar mee.

Het maken van een rieten dak is een vak apart. Je hebt daarvoor ook speciale gereedschappen nodig

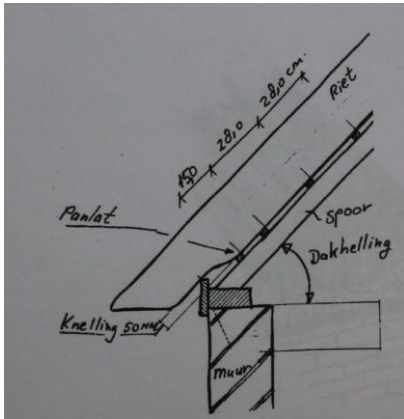

De gereedschappen van de rietdekker

- A Dekstoel
- B Boomhaken
- C Drijfbord of dekspaan
- D Rechte naald
- E Ronde naald of halve maan
- F Mes
- G Draadtang
- K Zakkentrekker
- L Knechten
- M Goot
- N Twijghaak

De gereedschappen van de rietdekker

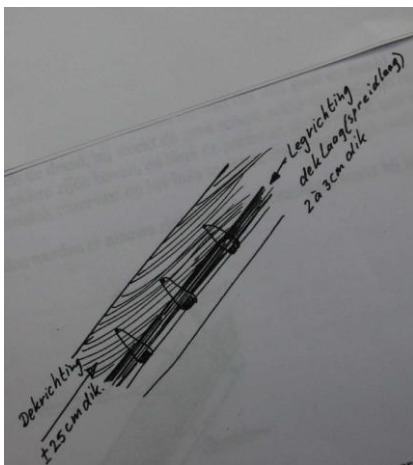
Het leggen van een rieten dak

Een schuin dak bestaat uit een houten raamwerk met daarop een afdekking van dakpannen of riet.

Dat houten raamwerk bestaat uit verticale **sporen** (balken) en horizontale **panlatten**. Je krijgt daardoor een patroon als in een ruitjesschrift. Misschien heb je zoiets wel eens gezien bij een huis dat nieuw gebouwd werd. Daarop gaat de rietdekker aan het werk.

Aansluiting dak op muur, plaats van de sporen en panlatten

Het riet wordt in twee lagen gelegd. In grote lijn gaat dat als volgt:

Er wordt begonnen met een **spreidlaag** van 2 á 3 cm dik met recht lang riet. De spreidlaag wordt aangelegd **vanaf de nok naar beneden**. De rietlengte is ± 1,5 meter.

Nu volgt het **opbrengen** van de **definitieve rietlaag**. Dat gebeurt **van beneden naar de nok** toe. Deze laag is veel dikker dan de spreidlaag. Hoe dat stapsgewijs gaat wordt hieronder uitgelegd.

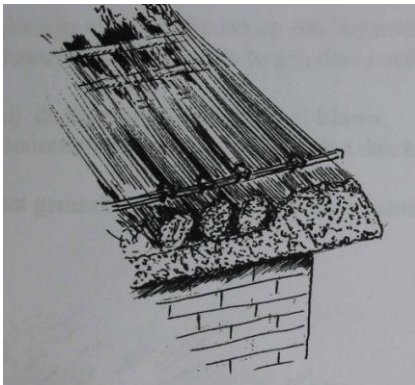
Legrichtingen van het riet

Rietdekker Rost uit Haastrecht (begin 20^e eeuw)

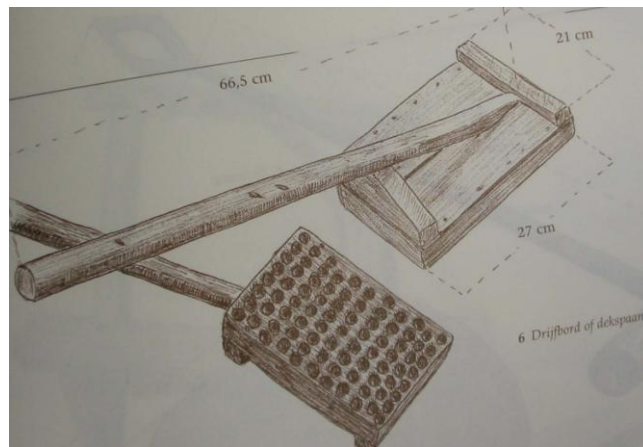
Rietdekkers de gebroeders Straver uit Haastrecht

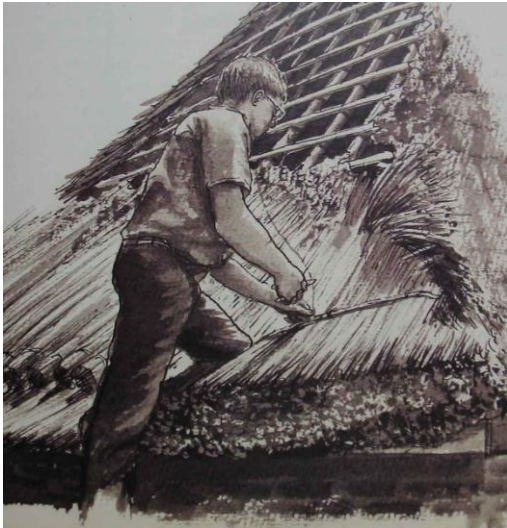
De spreidlaag ligt er dus op.

Nu worden beneden aan de dakrand een aantal rietbossen neergelegd. Over deze bossen gaat een lat die met **knechten** vast gezet wordt om te voorkomen dat de bossen van het dak vallen.

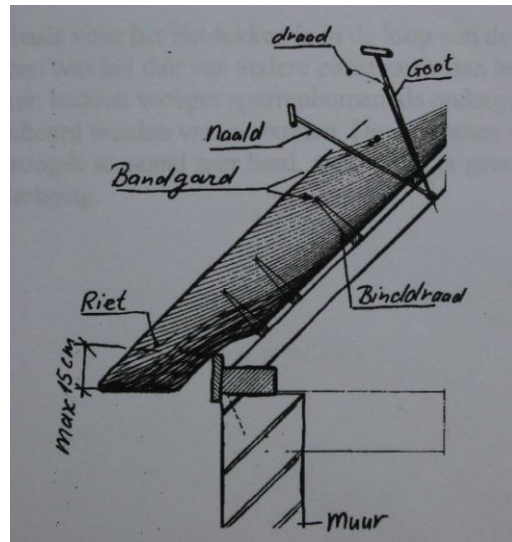
Riet op zijn plaats gehouden door knechten.

Nu worden de bossen losgesneden en uitgespreid en aan de onderzijde met het **drijfbord** opgeklopt.

De bandgard

Vastzetten riet met goot en naald

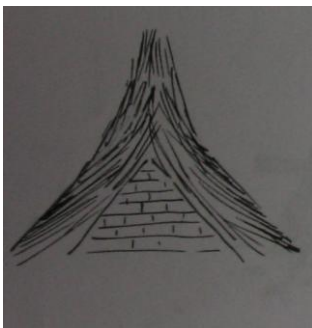
Daarna wordt de **bandgard** aangelegd. Dat is een lange ijzerdraad die van het ene dakeinde naar het andere loopt. Dus vanaf de voorgevel naar de achtergevel van het huis.

Nu gaat de rietdekker de zaak vast zetten, hij doet dat met **goot** en **naald** (zie de afbeelding met de gereedschappen). In de goot zit al een **binddraad**. Hij steekt de goot schuin onder de panlat en haalt met de naald de draad aan de andere zijde boven. Vervolgens bindt hij de panlat en de bandgard aan elkaar (zie tekening). Zo komt het rieten dak muurvast op het huis te zitten. Dat is natuurlijk nodig om te voorkomen dat het er afwaait.

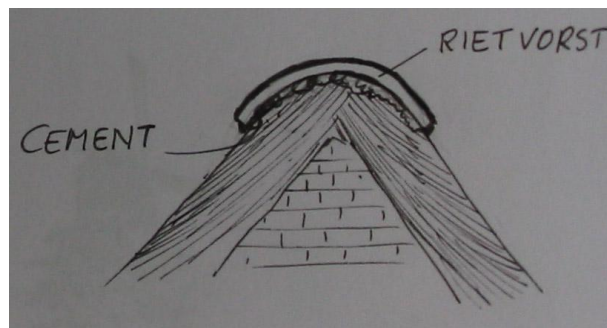

Zit alles vast dan worden er nieuwe rietbossen bijgebracht en werkt hij verder naar de nok toe. Maar hoe krijgt hij het dak in de nok waterdicht ?

Rietdekken naar de nok toe

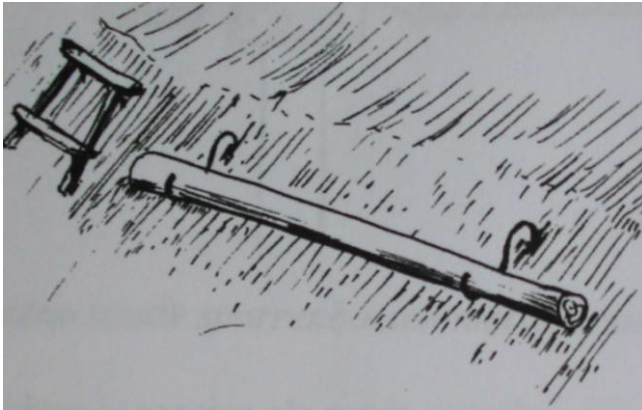

Onafgewerkte nok

Met rietvorst afgewerkte nok

De rietdekker is ook metselaar. Hij moet de **rietvorsten** (een soort dakpannen) op de nok metselen om deze waterdicht te maken. Het in de nok bij elkaar komende riet moet eerst afgesneden worden. Daarna kunnen de rietvorsten met cement worden vastgezet.

De rietdekker heeft hulpmiddelen nodig om op het schuine dak zijn werk te kunnen doen.

Hij gebruikt daarbij de **boom** en de **dekstoel**. Daarop kan hij bij het knielen steunen zodat hij niet naar beneden glijdt. De boom wordt vast gemaakt met **S-haken**. Aan de dekstoel zitten al haken om de stoel vast te zetten in het riet.

Boom met S-haken en de dekstoel

Waar komen het riet en de rietdekkers vandaan?

Vroeger kwam praktisch al het riet uit Nederland. Het kwam uit de IJsselmeerpolders, de Biesbosch, uit Overijssel en van de oevers van de grote rivieren. Tegenwoordig bestaan er niet zoveel rietvelden meer in Nederland en moet men importeren. Dat gebeurt van uit Turkije, Hongarije, Duitsland en Polen.

Rietdekkers in Nederland hebben tegenwoordig werk genoeg. Wanneer je een rieten dak wilt laten maken dan kom je soms op een wachtlijst. Vandaar dat er tegenwoordig ook buitenlandse bedrijven (b.v. uit Hongarije) in Nederland rieten daken maken.

Wil je meer weten ?

De Vakfederatie Rietdekker (www.riet.nl)

F.J.Weijts Een ambacht in riet Lisse 1990

Riethandel Prosmann Gouderak

Historische verenigingen in Krimpenerwaard

Firma Arjan van Mourik Arkel Rietdekkersbedrijf

Archief Jan Blom

Colofon

Tekst : Jan Blom

Illustraties :

Jan Blom	nummers 1,3,6,7,10,11,13 t/m 16,19,23,25 t/m 27
Het boek van oude gereedschappen	nummer 21
Cees Loeve	nummer 8
Oude ambachten op Westelijk Voorne	nummer 12
Cor van Someren	nummers 17,18
Weijts	nummers 2,5,9,20,22,24

Redactie en samenvoeging illustraties en tekst: Johan Knoester

Uitgave: Erfgoedhuis Zuid-Holland